Lengyel alkotmányos patthelyzet – a jogállamiság helyreállításának újabb jogi próbája

A lengyel alkotmánybíróság körüli válság november 3-án új szakaszba lépett. Anna Korwin-Piotrowska kezdeményezésére nyolc alkotmánybíró közgyűlést tartott: egyhangúlag megállapították saját határozatképességüket, elfogadták a testület 2027-es költségvetési tervét, és kijelölték az elnök, illetve az alelnök ügyével foglalkozó fegyelmi tanácsok tagjait. A korábbi vezetés a tanácskozás jogszerűségét nem ismeri el. Ez nem lezárta, hanem az intézmény döntéseinek érvényességére is kiterjesztette a konfliktust.

Közvetlen előzmény: az október 30-i vezetőváltási kísérlet. Korwin-Piotrowska egy hónapra megszakította Bogdan Święczkowski elnök és Bartłomiej Sochański alelnök hivatali tevékenységét, majd az elnök helyetteseként lépett fel. Ez nem elszigetelt bírói akció volt: az újonnan megválasztott bírák csoportja összehangoltan támogatta, bár a felfüggesztő rendelkezéseket Korwin-Piotrowska saját hatáskörben írta alá. A rendőri jelenléttel kísért konfliktus után Karol Nawrocki államfő is megjelent az épületben, a korábbi vezetés mellé állva.

A vita gyökere: 2015. A hatalomra kerülő Jog és Igazságosság (PiS) három, már jogszerűen betöltött alkotmánybírói helyre is új bírákat választott. A testület összetételével kapcsolatos jogsértéseket később európai bírósági döntések is megerősítették. A 2023-ban hivatalba lépett Tusk-kormány az intézmény függetlenségének helyreállítását tűzte ki célul, ám a személyi és eljárási konfliktus fennmaradt.

A 15 tagú testületbe 2026-ban nyolc új bírót választottak, közülük azonban öt esküjét Nawrocki nem fogadta személyesen, a korábbi vezetés pedig akadályozta munkába állásukat. A strasbourgi bíróság májusi ideiglenes intézkedése négy bíró esetében a munkavégzés akadályozásának megszüntetésére kötelezte az államot. Az októberi nemzetközi jogi vélemény szerint az államfő az eskütétel révén nem szerezhet vétójogot a parlament bíróválasztásával szemben. Ezek az állásfoglalások az új bírák hivatalba lépését támasztják alá, nem pedig a mostani vezetői felfüggesztés jogszerűségét döntik el.

A válság kulcskérdése már nem pusztán a kinevezések érvényessége, hanem az intézmény saját döntéshozatali szabályainak értelmezése. A jogszabály a közgyűlési határozatokhoz a bírák összlétszámának kétharmadát követeli meg. Ez 15 fővel számolva tíz bíró. A november 3-án jelen lévő nyolc bíró viszont a két félreállított vezetőt és egy vitatott kinevezésű bírót figyelmen kívül hagyva 12 jogosultból számított kétharmaddal állapította meg a határozatképességet. Az értelmezés mellett és ellen is szólnak jogi érvek; érvényességének eldöntése nem történhet pusztán az érdekelt bírák szavazatával. Nemzetközi jogászszervezetek bírálták az eljárási garanciák nélküli felfüggesztést.

Az intézmény tényleges működtetése is a konfliktus részévé vált, mivel Korwin-Piotrowska november 10-re újabb közgyűlést hívott össze a szervezeti szabályzat és a bírói tanácsok kijelölési rendjének módosítására. A hivatali működés fokozatos újraindítása ugyanakkor nem oldja fel a vezetési jogosultságok és a közgyűlési határozatok érvényessége körüli jogvitát.

Az ügy most fegyelmi és büntetőjogi szakaszba is lép. A legfőbb ügyész október 30-án és november 3-án összesen hét kérelmet terjesztett elő a két vezető mentelmi jogának felfüggesztésére. Az ügyészség szerint felmerül a megválasztott bírák akadályozásának és más bűncselekményeknek a gyanúja; ez azonban még nem bírósági megállapítás. A Legfelsőbb Bíróság kollégiuma ezzel párhuzamosan határozatban vitatta az október 30-i félreállítás jogalapját. Az ügyészség az október 30–31-i események miatt külön nyomozást is indított két alkotmánybíró állítólagos bántalmazása ügyében. Az elnöki hivatal ezzel szemben az alkotmányos intézmény elleni támadás és az államfő elleni erőszak gyanújával helyezett kilátásba feljelentéseket.

A konfliktus az államfő és a kormány viszonyát is tovább élezi. Nawrocki a nemzetbiztonsági tanács november 3-i ülésén a kormányt tette felelőssé az alkotmányos rend megsértéséért, Tusk viszont az új bírák munkájának biztosítását tekinti végrehajtó hatalmi kötelességnek. A bíróságon belüli fellépést ugyanakkor nem indokolt automatikusan a kormány közvetlen utasításának tekinteni.

A lengyel ügy európai tanulsága, hogy a politikailag átformált intézmények nem állíthatók helyre egyetlen választási győzelemmel. Az eredeti jogsértések orvoslása szükséges, de a cél nem pótolhatja a világos felhatalmazást és a tisztességes eljárást. A 2027-es választások előtt a valódi tét ezért nem az Alkotmánybírósági épületének, hanem az alkotmányos döntések közös jogi mércéjének a visszaszerzése.

2026. november 5.